

Rakennetaan kasvua investoimalla kaikkien työllisyyteen

Suomeen rakennetaan kasvua investoimalla kaikkien työllisyyteen. Välityömarkkinoita tulee vahvistaa, ja erityisesti vaikeasti työllistyviä ja osatyökykyisiä tukea käyttäen entistä vaikuttavampia keinoja. Suomessa työikäisen väestön määrä on kääntynyt laskuun. Jotta tulevana vuosina kansantalouden kokonaistyöpanos voisi kasvaa, on yhä useamman työikäisen kuuluttava työvoimaan ja vältettävä työttömyys. Vuoden 2017 lopussa Suomessa oli yli 160 000 pitkäaikaisyöttöntä, työvoimapalveluista työttömäksi jäänyttä, palvelusta toiseen palveluun siirtynyttä tai viimeisen 16 kuukauden aikana vähintään 12 kuukautta työttömänä ollutta ihmistä. Lisäksi vuoden 2017 lopulla työkyvyttömyyseläkettä tai osatyökyvyttömyyseläkettä sai lähes 150 000 henkilöä.

Kun Suomessa pohditaan työllisyyden lisäämistä ja työllisyysasteen nostamista, pitkäaikaistyöttömät, osatyökykyiset ja työkyvyttömät työikäiset ovat potentiaalinen joukko. Mikäli tästä joukosta työllistyisi jatkossa pysyvästi esimerkiksi kolmannes, nousisi työllisyysaste nykyisestä yli kolme prosenttiyksikköä. Tämä kuvaa hyvin mahdollisuuksia, joita heikoimmassa työmarkkina-asetuksessa olevien pitkäaikaistyöttömien, osatyökykyisten ja työkyvyttömien työllistymiseen investoinnissa on. Keskeistä edellä mainittujen ryhmien työllistymisen kannalta on voimavarojen vahvistaminen sekä työ- ja toimintakyvyn vajeiden korjaaminen.

Heikossa työmarkkina-asetuksessa olevilla, osatyökykyisillä ja työkyvyttömillä on monenlaisia yksilöllisiä tarpeita, joihin palvelu- ja etuusjärjestelmällä pitää tulevaisuudessa vastata aikaisempaa paremmin. Ensimmäinen lähtökohta on se, että tämä ihmisryhmä ja heidän erityiset tarpeensa tunnistetaan ja tunnustetaan. Tämän jälkeen on ryhdyttävä toimiin, jotka johtavat työelämäpolulla etenemiseen ja antavat ihmisille riittävää tukea kaikissa työmarkkinoilla eteen tulevissa tilanteissa.

Välityömarkkinat ovat avoimien työmarkkinoiden ja työttömyyden välillä oleva alue, josta pyritään ennen pitkää siirtymään avoimille työmarkkinoille. Välityömarkkinat muodostuvat käytännössä erilaisista työllisyyttä edistävästä palveluista sekä tuetuista työpaikoista. Hyvin toimivat välityömarkkinat ovat edellytys sille, että vaikeassa työmarkkina-asetuksessa olevat pystyvät etenemään työelämäpoluillaan ja saamaan tarpeisiinsa vastaavaa tukea.

Viime vuosina Suomessa työvoimapolitiikan painopiste on muuttunut siten, että resursseja on kohdennettu entistä enemmän lyhyen aikaa työttömänä olleisiin. Tämä on näkynyt erityisesti palkkatuen kohdentumisessa. Kun palkkatukimäärärahojen taso on kokonaisuudessaan pudonnut vuoden 2014 jälkeen, pitkäaikaistyöttömille ja osatyökykyisille palkkatukea on ollut tarjolla erityisen niukasti. Järjestöille myönnettävälle 60 prosentin työajan kokonaan kattavalle palkkatuelle on esimerkiksi asetettu 3000 keskimääräisen saajan katto. Järjestöihin palkkatuella työllistyminen on tärkeää juuri osatyökykyisille ja vaikeimmassa työmarkkina-asetuksessa oleville, mutta se on lähes puolittunut vuoden 2014 tasosta.

Välityömarkkinoihin liittyvät palvelut tarvitsevat jatkossa lisää resursseja. Viime vuosien aikana esimerkiksi työvoimapoliittista avustusta on leikattu tasaisesti, vaikka sillä on aikaisemmin toteutettu heikossa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten tilannetta vahvistavia hankkeita. Myös työpajatoiminnassa resurssipula on ilmeinen, vaikka sen on todettu vaikuttavan positiivisesti etenkin nuoriin.

Ylipäätään välityömarkkinoilla pitäisi pystyä tuottamaan enemmän vaikuttavaksi todettuja ja osatyökykyisten sekä pitkäaikaistyöttömien tarpeisiin vastaavia palveluita. Tämä on huomiotava erityisesti maakuntaudistuksessa ja kasvupalvelulakien toimeenpanossa. Palveluiden vaikuttavuutta on syytä arvioida jatkuvasti ja toimintoja on kehitettävä arviointitulosten perusteella, jotta jatkossa resurssit kohdentuvat paremmin.

Parannetaan osatyökykyisten asemaa työmarkkinoilla

Osatyökykyisten työmarkkina-aseman parantamiseksi tarvitaan aitoa määrätietoista asenteiden muokkausta, yhteistyötä työmarkkina- ja vammaisjärjestöjen kesken ja asian tukemista lainsäädännön keinoin. Osatyökykyisten työllistymisen tueksi on kehitetty useita hyviä toimintamalleja, mutta mallien käyttöönotto valtakunnallisesti on vielä kesken.

Työllistämisen ja työssä pysymisen tueksi on olemassa erilaisia tukimuotoja kuten työhönvalmennus, palkkatuki ja työolosuhteiden järjestelytuki, mutta niitä ei osata tarpeeksi hyödyntää. Palvelujärjestelmää ja tukia tulee yhä kehittää niin, että ne tukevat osatyökykyisten työllistymistä ja työssä jatkamista nykyistä paremmin. Osatyökykyisen palkkatuen maksun enimmäiskesto on tällä hetkellä 24 kuukautta, vaikka tuen tarve voi käytännössä olla pysyvä. Mekaaninen enimmäisaika tulee poistaa ja selvittää mahdollisuudet maksaa tuki työnantajan sijaan työntekijälle. Valtion talousarviossa tulee myös taata riittävät resurssit palveluille ja tuille.

Työnantajat tarvitsevat tietoa ja tukea osatyökyisyydestä ja osatyökykyisen palkkaamisesta. Työnantajat näkevät usein osatyökykyiset yhtenä massana. Jokainen osatyökykyinen on kuitenkin erilainen ja myös vamma ryhmien sisällä on eroavaisuuksia. Myös viranomaisilta puuttuu tietoa ja osaamista. Järjestöt, erityisesti vammaisjärjestöt, ovat pitkään tehneet yhteistyötä viranomaisten ja työnantajien kanssa tiedon lisäämiseksi. Muun muassa [eri järjestöjen työllisyyspalveluista](#) saa tietoa ja käytännön neuvoja vammaisen tai pitkäaikaissairaan henkilön työllistymiseen ja työssä pysymiseen liittyvistä asioista. Tietoa, tukea ja oppaita työnantajille ja viranomaisille löytyy, mutta Järjestöjen, viranomaisten ja työnantajien yhteistyötä tulee yhä tiivistää. Oikealla tiedolla ja tarvittavilla tuilla on suuri merkitys työllistymisen kannalta.

Kokoaikatyöhön tähtäävä normi ja joustamattomat työajat ja -muodot tekevät vammaisten ja pitkäaikaissairaiden työllistymisen haasteelliseksi. Tarvitaan enemmän työajanjoustoja, osatöitä ja työnteon muotojen moninaistamista. Julkisten palveluiden tuottamisessa ja hankintojen kilpailuttamisessa on huomiotava entistä paremmin sosiaaliset kriteerit. Tämä mahdollistaa

osaltaan työllisyysmahdollisuuksien luonnin vammaisille, osatyökykyisille ja pitkäaikaistyöttömille.

SOSTEn suositukset työllisyyden vahvistamiseksi:

- **Vahvistetaan välityömarkkinoita.** Tämä tehdään pitämällä palkkatukimäärät riittävällä tasolla ja suuntaamalla palkkatukea enemmän osatyökykyisille ja heikossa työmarkkina-asemassa oleville työttömille.
- **Poistetaan järjestöjen työllistämiseen tarkoitettua palkkatuesta henkilötöyvuosien enimmäismäärä**
- **Jatketaan osatyökykyisten työmarkkina-aseman vahvistamista** painottaen jo kehitettyjen hyvien toimintamallien käyttöönottoa valtakunnallisesti sekä yhteistyön laajentamista työmarkkinajärjestöjen ja vammaisjärjestöjen kanssa.
- **Poistetaan osatyökykyisen palkkatuen enimmäiskesto.** Tuen keston tulee määräytyä yksilön työllistymistarpeiden mukaan ja tuki voi olla myös pysyvä. Selvitetään mahdollisuudet maksaa palkkatuki työnantajan sijaan työntekijälle.
- **Lisätään osatyökykyisten työvoiman kysyntää** työajanjoustoilla ja työn mukautuksissa sekä moninaisimmilla työnteon muodoilla.
- **Mahdollistetaan osatyökykyisten työllistymistä** vakiinnuttamalla sosiaalisten kriteereiden, kuten työllistämisehdon, huomioiminen julkisissa hankinnoissa.
- **Poistetaan osatyökykyisen palkkatuen enimmäiskesto.** Tuen kesto määräytyy yksilön työllistymistarpeiden mukaan ja se voi olla myös pysyvä. Selvitetään mahdollisuudet maksaa palkkatuki työnantajan sijaan työntekijälle.
- **Lisätään määrärahoja välityömarkkinoilla tuotettuihin palveluihin,** jotka tukevat osatyökykyisiä ja heikossa työmarkkina-asemassa olevia pitkäaikaistyöttömiä eri työelämäpolun vaiheissa. Juurrutetaan parhaita käytäntöjä, eikä hajauteta palveluiden kenttää uusilla lyhytkestoisilla hankkeilla.
- **Tunnistetaan heikossa työmarkkina-asemassa olevat erityisryhmänä** kasvupalvelulain ja maakuntauudistuksen yhteydessä ja räätälöidään heille tarvelähtöinen palvelukokonaisuus
- **Toteutetaan selvitys Saksan mallin mukaisesta lakimuutoksesta, joka velvoittaisi työnantajat palkkaamaan vammaisia ja osatyökykyisiä työntekijöitä.** Varmistetaan että lakimuutos ei leimaa kaikkia vammaisia henkilöitä osatyökykyisiksi.

Yhteenveto SOSTEn suositusten budjettivaikutuksista vuositasonalla

- Palkkatukimäärärahojen nosto: 50 miljoonaa euroa

Lisätietoja

- Pääekonomisti Jussi Ahokas: 050 308 6870, jussi.ahokas@soste.fi
- Erityisasiantuntija Päivi Kiiskinen: 040 051 6018, paivi.kiiskinen@soste.fi